

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Хмельницький національний університет
Запорізький національний університет

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

23-24 жовтня 2019 року

Бердянськ
2019

УДК 378.091.2:[364.4.08+37.043.2-056.2/.3](082)

П 70

*Рекомендовано ухвалою вченої ради Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
(протокол № 5 від 28.11.2019 р.)*

Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: збірник наукових статей / Бердянський державний педагогічний університет ; укладач Петровська К. В. – Бердянськ, 2019 - 274 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

УДК 378.091.2:[364.4.08+37.043.2-056.2/.3](082)

П 70

© Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти, ФДССО, БДПУ, 2019

М. Босенко,

спеціаліст вищої категорії, викладач

Красноградського коледжу

КЗ "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" ХОР

Л. Колесник,

спеціаліст вищої категорії, викладач

Красноградського коледжу

КЗ "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" ХОР

УДК 376-056.36:001.895

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В статті проаналізовано умови використання інноваційних технологій в організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Визначено напрямки, основні технології і методики роботи.

Ключові слова: інновація, технологія.

In the article analyzed conditions of innovation technologies using in an organization of study and upbringing of children with special educational needs. Defining directions, the main technologies and methods of work.

Keywords: innovation, technology.

Враховуючи соціально-економічні перетворення в Україні та світові зміни, які відбуваються в умовах глобалізації, гуманізації, виникає необхідність в значних змінах в освіті. Для реалізації змін в освіті визначаються напрямки роботи:

- використання інноваційних технологій ;
- зміни в організації навчально-виховного процесу;
- застосування особистісно-зорієнтованого навчання;
- досягнення в науково-методичній науці.

Особлива актуальність в умовах реформування української освіти набуває можливість створення необхідних умов для навчання і виховання дітей з особливими потребами. Такі підходи відповідають сучасним тенденціям відкритості , демократичності, доступності в одержанні освітніх послуг для всіх категорій населення. В перекладі з латинської мови слово « інновація» означає введення нового. В педагогіці – це зміни, які покращують організацію та результати навчально-виховного

процесу. Інновація – це процес зміни діяльності в умовах перебудови системи навчання та виховання.

Для навчання та виховання осіб з особливими потребами важливо систематично і послідовно використовувати інноваційні технології, які оригінальні за своїм змістом і охоплюють весь навчальний процес від постановки мети до одержання результатів.

З огляду на індивідуальні особливості дітей інноваційні технології повинні сприяти саморозвитку особистості, що знаходить свою реалізацію в особистісно-орієнтованій освіті.

Існують технології і методики, які сприяють реалізації поставлених завдань:

- методика Марії Монтесорі;
- колективний та індивідуальний процес навчання;
- ігрові технології;
- проблемне навчання ;
- вельдорфська педагогіка;
- дистанційне навчання.

Статистичні дані України підтверджують, що люди з особливими потребами становить 10% від всієї кількості населення. З них 6% – становлять люди, які мають вади в розумовому розвитку. Раніше в компетенцію загальної середньої школи, не входило надання навчальних послуг дітям з вадами інтелектуального розвитку. Тому освітнє середовище має на меті забезпечити дітей з особливими потребами не тільки базовими знаннями, вміннями, навичками, але й успішну адаптацію в соціумі.

Отже, використання інноваційних технологій в організації навчання, виховання дітей з особливими вадами має на меті розробку нових підходів, форм, методів в підвищенні ефективності корекційної педагогіки та в оптимізації використання особистісно-орієнтованих, інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі / О. В. Гаврилов. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 308.
2. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / Е. А. Данілавічюте, С. В. Литовченко ; за ред. А. А. Колупаєвої. – Київ: Видавнича група «А. С. К.», 2012. – 360 с.
3. Колупаєва А. А. Путівник для педагогів та батьків дітей з особливими потребами / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – Харків: Ранок, 2018. – 160 с.
4. Скрипник Т. В. Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: навч.-метод. посіб. / Т. В. Скрипник. – Київ: Гнозіс. – 2013. – 60 с.

Н. Захарова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

РАННЄ ВТРУЧАННЯ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

УДК 346-787.82-021.64

У статті розглянуто окремі аспекти організації раннього втручання як моделі міждисциплінарної сімейно-центрованої допомоги дітям віком до 3 років з ідентифікації проблем здоров'я та розвитку; забезпечення допомоги й підтримки у випадку виникнення будь-яких труднощів; передбачення та превенцію можливих вторинних порушень. Акцентовано увагу на державній нормативно-правовій базі щодо організації послуг раннього втручання.

Ключові слова: *раннє втручання, рання соціальна реабілітація, інноваційні моделі, сімейно-центрована допомога.*

The article discusses some aspects of early intervention organization as a model of multidisciplinary family-centered care for children under 3 years for identifying health and development issues; providing assistance and support in the emergence of any difficulties; provision and prevention of possible secondary disturbances. It is focused on the state regulatory and legal framework in organizing of early intervention services.

Keywords: *early intervention, early social rehabilitation, innovative models, family-centered care.*

Модернізація системи надання соціальних послуг, яка відбувається сьогодні в українському суспільстві, передбачає вирішення актуальних завдань ранньої соціальної реабілітації, інклюзії та соціальної інтеграції дітей з особливими потребами з пріоритетом принципів дитиноцентризму, толерантності, виховання нового покоління українців, для яких життя в суспільстві рівних можливостей стане частиною нової світоглядної філософії.

Соціальна інтеграція дитини з особливими потребами узгоджується із засадами демократичного суспільства – «суспільства для всіх», в яке включені всі суб'єкти: держава, громада, сім'я, дитина, фахівці. Сьогодні у вітчизняній системі соціальної підтримки населення відбуваються організаційні та змістовні зміни через створення альтернативних моделей соціальної та психолого-педагогічної підтримки людей з особливими потребами, але проблемним питанням залишається організація діагностики та надання соціальних послуг із раннього втручання дітям з особливими потребами раннього віку та їхнім родинам.

Створення та функціонування служб раннього втручання є одним із напрямів соціальних реформ, які проводяться Урядом України за останній час поряд із медичною та пенсійною реформами. У світовій практиці раннє втручання визначається комплексною системою допомоги різними фахівцями родині, в якій

тільки народилася дитина з певними вадами розвитку чи ризиком їх набуття в майбутньому і призначається для своєчасного виявлення, терапії та профілактики цих вад у ранньому віці. Раннє виявлення ризиків розвитку дитини слугує проведенню своєчасній реабілітації, коли вона ще піддається зовнішньому впливу з боку відповідних фахівців і є можливість попередити ускладнення її розвитку та життя на фізичному та психосоціальному рівнях [1, с. 126-148].

Розвиток системи раннього втручання для України є актуальним питанням з огляду на збереження генофонду нації. Раннє втручання покликане об'єднати медичну, реабілітаційну, логопедичну, психологічну, соціальну та інші види допомоги в єдину систему, яка дозволить чітко ідентифікувати проблеми щоденного життя дитини та її сім'ї, спрямувати роботу на передбачення та попередження можливих вторинних патологій, соціальну реабілітацію дитини. Раннє втручання здійснюється не тільки для дітей із вже встановленими вадами, але і для дітей раннього віку з груп біологічного та соціального ризику [3].

Дослідження організації соціальної реабілітації дітей з особливими потребами, створення та розвитку служб раннього втручання в Україні висвітлюється в роботах Г. Кукурузи, В. Нечипоренко, Н. Софій, О. Сташук, А. Шевцов, З. Шевців та ін.

Мета статті: проаналізувати нормативно-правову базу щодо організації послуг раннього втручання.

Розгляд питання, пов'язаних з організацією служб раннього втручання, розпочнемо з аналізу відповідної термінології.

На офіційному сайті платформи Раннього втручання в Україні «раннє втручання» (анг. Early Intervention) трактується як сімейно-центрована, система допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку та дітям груп біологічного й соціального ризику, спрямована на покращення розвитку дитини та підвищення якості життя родини.

У більшості країн Європи, Великій Британії, США використовується термін «раннє втручання» у значенні «рання допомога», «ранній розвиток», «рання реабілітація», тобто розглядаються як тотожні поняття, що визначають такі процеси як: ідентифікація проблем здоров'я та розвитку у дітей раннього віку та їхніх сімей; забезпечення допомоги й підтримки у випадку виникнення будь-яких труднощів; передбачення та превенція можливих вторинних порушень [5, с. 217].

За міжнародною класифікацією International Society on Early Intervention (1997) раннього втручання потребують діти з порушеннями інтелекту, зору та слуху, з комунікаційними та мовленнєвими проблемами, аутизмом, порушеннями поведінки, а також діти біологічного й соціального ризику: недоношені та з малою вагою, після внутрішньоутробних інфекцій або тяжких пологових травм; діти, батьки яких не можуть забезпечити їм гідні умови розвитку; діти матерів-підлітків, бідних батьків, психічно хворих батьків, діти, які піддавалися сімейному насильству [2, с. 18].

Отже, сучасна теорія та практика соціальної роботи послугу раннього втручання розглядає як міждисциплінарну сімейно-центровану допомогу дітям із порушеннями розвитку та дітям раннього віку з груп біологічного й соціального ризику, яка передбачає нормалізацію та підвищення якості життя родин, які виховують особливу дитину.

Соціальне інтегрування дітей із особливостями психофізичного розвитку в соціум – це один із напрямів гуманізації суспільства, що відповідає пріоритетам державної політики. У Конституції України декларовано демократичні положення, які узгоджуються з міжнародними угодами і домовленостями; визначено та затверджено основні права людини, серед яких, право на соціальний захист (ст. 46), право на освіту (ст. 53). Законодавчого визнання набуло право на державну підтримку осіб з обмеженими можливостями.

Так, державою було затверджено такі національні стратегічні документи як: «Концепція ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів» (від 12.10.2000 р. №1545), Закони України «Про охорону дитинства» (від 26.04.2001 р. №2402-111), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (від 06.10.2005 р. №2961-IV), «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 р.» (від 08.02.2007 р. №650-V), укази Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» (від 25 серпня 2015 р. № 501), Типове положення про центр комплексної реабілітації осіб з інвалідністю (від 09.08.2016 р. № 855), «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» (від 13.12.2016 р. № 533), розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» (від 23.11.2015 р.), Протокол першого засідання Національної ради реформ на тему: «Освіта, безпека та благополуччя дітей як пріоритет розвитку країни» (від 31.03.2017 р.). Зазначена нормативно-правова база України відповідає міжнародним вимогам щодо захисту прав людини, створює сприятливі умови для їхньої життєдіяльності та соціалізації.

Проте, значна частина законодавчих актів досить фрагментарно врегульовує питання захисту дітей з особливими потребами, які перебувають у складних життєвих обставинах, знаходяться на лікуванні, що або не пов'язано із раннім втручанням або пов'язано з питаннями реабілітації лише дітей-інвалідів. Тобто, коло дітей для реабілітації та профілактики вад розвитку законодавством України є звуженим і не врегульовує особливості та конкретні методи виявлення, терапії та реабілітації вад розвитку дитини на ранніх стадіях (до 3 років, коли ще інвалідності не встановлено), надання послуг раннього втручання.

Зокрема, стаття 34 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (від 06.10.2005 р. № 2961-IV) регламентує лише ранню реабілітацію дітей-інвалідів раннього віку, яка спрямовується на зменшення або подолання фізичних, психічних розладів та інтелектуальних вад, набуття побутових та соціальних навичок, розвиток здібностей, поступову повну або часткову інтеграцію в суспільство, але не прописуються механізми раннього втручання.

Наказом Міністерства соціальної політики України затверджено соціальні нормативи у сфері надання реабілітаційних послуг інвалідам та дітям-інвалідам (від 31.03. 2015 р. № 352). Затверджено також наказом Міністерства соціальної політики України Порядок визначення функціональних можливостей інваліда, дитини-інваліда, іншої особи з порушеннями функцій нижніх кінцівок (від 26.07. 2016 р. № 822). Спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства фінансів України затверджено Порядок надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам (від 30.04. 2002 р. № 226/293/169).

Проте, до повноважень органів місцевого самоврядування, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР), не належать питання щодо врегулювання послуг з раннього втручання, що значно ускладнює організацію надання послуг із соціальної реабілітації дітям, особливо віком до 3 років, за місцем їхнього проживання.

Станом на сьогодні в Україні існують заклади охорони здоров'я та соціального захисту різних форм власності, які надають послуги для дітей з особливими потребами. Проте, ці послуги носять епізодичний характер у порівнянні з ідеєю раннього втручання і не зовсім спрямовані на комплексне вирішення проблем відхилення від розвитку на ранніх стадіях (дітей до 3 років), профілактики інвалідності та різних захворювань чи вад, що відрізняє ці послуги від системи раннього втручання.

Послуга раннього втручання призначена для дітей віком до 3 років, нормальний розвиток яких є під ймовірною загрозою. Причини такої загрози в ранньому віці дитини можуть бути різними. Будучі включеними на основі оцінки потреб в індивідуальну програму раннього втручання, частина пацієнтів не матимуть у майбутньому інвалідності або інших вад і зможуть завершити програму раннього втручання. А інша частина дітей отримуватиме реабілітаційну послугу в ранньому віці з метою уникнення інвалідизації чи поглиблення вад розвитку в майбутньому.

Ідеєю раннього втручання є якомога більш раннє обстеження дитини фахівцями різного профілю, міждисциплінарною командою. У зв'язку з цим, весь цей механізм функціонування системи раннього втручання потребує врегулювання на законодавчому та підзаконному рівнях.

Значно змістовнішими є нормативні акти щодо раннього втручання, реабілітації, що формуються Міністерством соціальної політики з 2015 року. Так, відповідно до Типового положення про центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю (від 09.08.2015р. № 855), завданнями таких закладів є: створення умов для зменшення та подолання фізичних, психічних, інтелектуальних і сенсорних порушень, їх коригування та розвиток основних соціальних та побутових навичок; формування стереотипів безпечної поведінки; проведення на підставі індивідуальних планів реабілітації комплексу заходів із ранньої соціальної, фізичної, медичної, психолого-педагогічної, фізкультурно-спортивної реабілітації.

У Національній стратегії у сфері прав людини (від 25.08. 2015 р. № 501/2015) визначено провідний напрям діяльності держави: підтримано пілотне запровадження та забезпечення функціонування системи послуг раннього втручання з метою створення сприятливих умов життєдіяльності для дітей, які мають порушення розвитку, підтримки сімей, в яких вони виховуються, запобігання відмова батьків від дітей, які мають порушення розвитку, інвалідизації дитячого населення.

Кабінет Міністрів України розпочав створювати передумови для розвитку системи раннього втручання та розробляти відповідні нормативно-правові акти. Так, зокрема, розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено План заходів з реалізації у 2017-2020 роках пілотного проекту «Створення системи надання послуг раннього втручання» для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя (від 14.12. 2016 р. № 948-р).

Уряд України, в особі Міністерства охорони здоров'я, Міністерства освіти і науки та Міністерства соціальної політики України, а також Благодійний фонд «Інститут раннього втручання», Європейська асоціація раннього втручання «EURLY AID» 13.04.2017 р. підтримали, через підписання відповідного Меморандуму, ініціативу Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) та Всеукраїнського громадського об'єднання «Національна асамблея людей з інвалідністю України» запровадження Національної платформи раннього втручання, яка слугуватиме обговоренню основних шляхів створення системи раннього втручання в Україні.

Відповідно до Указу «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» (від 13.12. 2016 р. № 553/2016) ² проект Концепції створення та розвитку системи надання послуги раннього втручання в Україні (був запропонований Міністерством соціальної політики тільки 07.08.2019 р.), визначає основні напрями державної політики щодо розвитку послуги раннього втручання для запобігання інвалідизації дітей раннього віку, підвищення рівня життя сімей, що виховують дітей з інвалідністю, сприяння деінституціалізації догляду та виховання дітей з інвалідністю, підготовці їх до інклюзивного навчання і як результат – створення умов для соціалізації людей з обмеженнями життєдіяльності.

Метою Концепції є запровадження та розбудова системи надання послуги раннього втручання, що передбачає надання сімейно-центрованої послуги міждисциплінарною командою фахівців, де поєднано медичну, психологічну, соціальну та педагогічну складові, і спрямовується на раннє виявлення та / або профілактику порушень розвитку дітей, підтримку їхніх батьків чи інших законних представників.

Сподіваємося, що означений проект буде схвалено Секретаріатом Національної Асамблеї людей з інвалідністю України, фахівцями, батьками та громадськими організаціями, які опікуються дітьми та сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Вагомою ознакою розвиненої держави, як показує міжнародний досвід, є соціально зорієнтована нормативно-правова база, побудова цілісної системи раннього втручання, міжвідомча та міждисциплінарна взаємодія і залучення громадського та приватного сектору, активізація сім'ї, членів громади задля допомоги дітям. Проте, на нашу думку, слід здійснити низку організаційних заходів щодо формування та функціонування системи раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інноваційні моделі соціальних послуг: Проекти Українського фонду соціальних інвестицій / за редакцією Н.В. Кабаченко. – К.:ЗАТ «ВІПОЛ», 2006. – 320 с. С. 126-148.

2. Кравченко Г.Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ / Г.Ю. Кравченко, Г.О. Сіліна. – Х.: Вид-во «Ранок», 2014. – 176 с. С.18-23.

3. Нечипоренко В.В. Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як відкритої інноваційної соціально-освітньої інституції : [монографія] / В.В. Нечипоренко. – Запоріжжя : Видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2013. – 520 с.

4. Раннє втручання. Розвиток дитини і підтримка сім'ї [електронний ресурс]. – [http:// rvua.com.ua/](http://rvua.com.ua/).

Сташук О.О. Соціально-педагогічні аспекти організації ранньої соціальної реабілітації в зарубіжних країнах // О.О. Сташук // Педагогічні науки. – 2017. – Випуск LXXIX. Том 1. С.216-224.

Н. Захарова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

А. Сердюченко,

здобувач вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету

УДК 364-021.64

РАННЄ ВТРУЧАННЯ ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянута актуальність системи раннього втручання як моделі міждисциплінарної сімейно-центрованої, комплексної допомоги дітям раннього віку з порушеннями психофізичного розвитку та супроводу їхніх родин.

Проаналізовано досвід роботи Благодійного фонду «Інституту раннього втручання» та досвід розвитку служб раннього втручання в Україні. Наведені фактори ризику, які можуть